

РЕЦЕНЗИЯ НА ДИСЕРТАЦИОНЕН ТРУД

за присъждане на образователната и научна степен „Доктор”

Научна област: 1. Педагогически науки

Професионално направление: 1.2. Педагогика (Предучилищна педагогика)

Университет: СУ „Св. Климент Охридски“

Факултет по начална и предучилищна педагогика

Катедра: Предучилищна и медийна педагогика

Тема: ОБРАЗОВАТЕЛЕН МОДЕЛ ЗА СТИМУЛИРАНЕ НА УМЕНИЯТА ЗА ОБЩУВАНЕ НА 5-7 ГОДИШНИТЕ ДЕЦА В СЕМЕЙСТВОТО

Автор: Вяра Атанасова Богатева

Научен ръководител: проф. д-р Радослав Пенев

Изготвил рецензията: доц. д-р Рени Христова-Коцева

1. Данни за дисертанта

Вяра Атанасова Богатева е родена на 04.07.1985 г. През 2010 г. се дипломира като „бакалавър” по специална педагогика, а от 2012 година е „магистър” по предучилищна и начална училищна педагогика на Софийски университет „Св. Климент Охридски”. Професионалната реализация на докторантката започва веднага след дипломирането ѝ като учител в ЦДГ 15 „Щурче“, гр. София, продължава като учител по английски език в „Welsh Center Kindergarten”, а от 2017 г. е директор на ЧДГ „Малки орли“. Активно участва в проекти като координатор на проект „Оптимизация на взаимодействието „детска градина-семейство“, ръководител доц. д-р Радослав Пенев, член на екипа на проект „Възпитателно-образователни стратегии за стимулиране на специфични подходи на учене през ранното детство“, ръководител доц. д-р Любослава Пенева (първи и втори етап) и проект „Концептуален електронен модел за

наука, култура, образование и иновации”, ръководител проф. д-р Боян Филчев. Владее английски език на много добро ниво.

2. Данни за дисертацията и автореферата

В структурно отношение дисертационният труд отговаря на научните стандарти за такъв вид разработка. Състои се от увод, програмна ориентация на изследването, пет глави, заключение и изводи, литература. Приложението е представено в отделно книжно тяло в обем 106 страници. Текстът на дисертационното изследване е разположен върху 263 страници и много добре онагледен със 100 таблици и схеми, и 93 диаграми. Представената библиографска справка включва 127 заглавия, от които 83 на кирилица, 22 на латиница и 22 източници от Интернет, които отразяват класически и съвременни изследвания и публикации за общуването, семейното възпитание и семейната педагогика.

Темата на дисертационното изследване **„Образователен модел за стимулиране на уменията за общуване на 5–7-годишните деца в семейството”** е дисертабилна и с актуална значимост. Докторант Вяра Богатева демонстрира иновативен усет при избора на изследователската проблематика, ориентирана към оптимизиране качеството и пълноценността на общуването в семейството, повлияно от технологичните характеристики на съвременното общество, водещи до определени дефицити във взаимодействието между родители и деца. Авторката аргументира актуалността и значимостта на проучвания проблем, чрез взаимовръзката на двата основни елемента на изследването, като обосновава ролята на общуването при формирането на личността и подчертава важността на семейството в изграждането на модел за позитивно личностно развитие. „Семейството е базисен фактор за ранната социализация и основната възпитателна система, в която детето усвоява първичните модели на общуване, които влияят върху бъдещото му развитие, обуславят социалните му контакти с връстници и възрастни и

определят в какви социални групи и с кого то ще удовлетворява потребността си от общуване” (с. 5).

Впечатлява прецизността и вещината, с която са конкретизирани и формулирани концептуалните параметри на изследването: цел, обект, предмет, хипотези, основни задачи. Много добре са организирани и представени хронологичните етапи, през които протича изследването, което по безспорен начин показва, че докторантката има пълна яснота за цялостната изследователска процедура - какво, как и защо ще изследва.

Целта на дисертационния труд е формулирана точно и ясно „разработване и апробиране на теоретико-емперичен модел за стимулиране на уменията за общуване на 5-7 годишните деца в семейството” (с. 7).

Следвайки поставената основна цел, В. Богатева логически извежда целта на експерименталното изследване, насочена към *„проучване и развитие на уменията за общуване на 5–7-годишните деца в семейството”* (с. 10), конкретизира **обекта** на изследването *„образователните възможности и параметри на педагогическото взаимодействие за оптимизация на общуването „родители-деца“ в съвременното българско семейство”* (с. 10) и **предмета** на изследването *„спецификата на фамилната комуникация и формиращите проекции на образователното съдържание в детската градина за стимулиране на общуването между 5–7-годишните деца и техните родители”* (с. 10).

Изказаните предположения в **оптимистичната хипотезата** ориентират към очакваните резултати от теоретико-експерименталната дейност.

Имам забележка по отношение на формулираната **песимистична хипотеза**, в която отрицанието звучи много категорично. Би трябвало и тя да бъде написана като прогностично твърдение.

В първа глава е извършен задълбочен, систематизиран и аргументиран теоретичен анализ на изследваната научна проблематика. Първи и втори параграф са посветени на двата феномена – общуването и семейството, които са ключови в изследването на Вюра Богатева. Въпреки, че и за двете педагогически явления е писано много, при извеждане на основните характеристики на общуването и диференцирането му от сродни понятия като комуникация и интеракция, общуване и дейност, авторката показва умения да подбира, класифицира и резюмира информацията, така че да подчертае значимостта на общуването при социалното формиране на детската личност и реализирането на нейните ценностни ориентации. Поставя акцент върху вербалната и невербалната комуникация, класификациите на системите за невербална комуникация, източниците на информация за невербалното общуване, и още тук заявява категоричност в теоретичното изграждане на изследователската теза. Аналитично са представени концептуалните постановки за общуването като междуличностен и педагогически феномен и са демонстрирани систематични умения за подбор и класифициране на различните авторски подходи (философски, психологически, социологически, социално-психологически, педагогически, социално-педагогически). Със същата прецизност и логическа последователност докторантката откроява спецификите на другия феномен – семейството и много умело ги обвързва с изследователската процедура - характеризира семейството и неговите функции като социализиращ фактор и като възпитателна среда. Разглежда различни модели на родителско поведение, методи и стил на възпитание и техните проекции върху формирането на комуникативни умения при децата от предучилищна възраст. Откроява спецификата в общуването между родителите и децата, като извежда модела за позитивно общуване в семейството като начин за ефективно личностно развитие на детето в периода на предучилищното детство. Теоретичната концепция убедително

е подкрепена и с най-важните европейски и национални нормативни документи, акцентуващи върху стратегиите и технологиите за общуване с децата и оптимизиране на взаимодействието и сътрудничеството „детска градина – семейство”.

Теоретичният анализ е задълбочен и обстоен, представен в логична връзка и последователност, показващ много добро познаване на съществуващите изследвания по темата в националните и европейските научни публикации и умения за тяхното интерпретиране и подчиняване на изследваната тема.

Във **втора глава** „Понятийна визия, организация и методика на изследването” се открояват две взаимобвързани части – терминологична обосновка на изследваните феномени и организация и методика на научното изследване.

В първата част са дефинирани и теоретично обосновани основните понятия, тяхната съдържателна характеристика, обвързани с целта и задачите на експерименталното изследване; конкретизирани са параметрите на общуването в семейството и е обоснован комплексният характер на комуникативната компетентност; прецизирани са уменията за общуване на детето в семейството, диференцирани според равнищата на общуване и тяхната проекция като комуникативна компетентност, чието формиране се проучва чрез експерименталния модел.

Организацията и методиката на изследването (задачите, хронологията, етапите, целевите групи) са представени много отчетливо и логически обвързани, което убедително доказва компетентността на докторатката да подбере, организира и проведе изследователската работа.

В дисертационното изследване е използван комплекс от методи за количествено и качествено набиране, обработка и систематизиране на данни: теоретико-емпирични - проучване и анализ на образователното съдържание, стимулиращо уменията на децата за общуване в семейството

в познавателните книжки, в пет програмни системи („Изкуства“, „Приятели“, „Приказни пътечки“, „Моливко“, „Ръка за ръка“); анкетно проучване на ориентациите на родители на 5–7-годишни относно уменията за общуване в семейството; анкетно проучване на ориентациите на учителите на 5–7-годишни относно уменията за общуване с връстници и възрастни. Като прилага анкетните карти за родители и за учители, авторско дело на проф. д-р Р. Пенев, докторант Вяра Богатева анализира прецизно и задълбочено резултатите от проведените анкетни проучвания и въз основа на констатациите, разработва теоретико-експериментален модел и образователно помагало „Семеен свят“ за стимулиране и повишаване на равнището на уменията за общуване на децата от предучилищна възраст в семейството, с връстниците и учителите. Апробирането на образователния модел е технологично обоснован от аргументирана експертна оценка, в изготвянето на която участват представители на различни групи потребители – студенти, учители, родители, което е много добра основа за неговото практическо приложение и научно обобщение.

Солидна основа и основание за надеждност и доказателственост на резултатите от приложения експериментален модел е внушителният брой на участниците в изследването: 428 учители, 451 родители, 223 студенти от бакалавърски и магистърски програми на ФНПП, СУ „Св. Климент Охридски“ и 300 деца от подготвителни групи, както и обхвата на различни по локация населени места – столица, голям град, град, село.

Софтуерната програма SPSS, с която е извършена статистическата обработка на данните и се установява статистическа значимост в резултатите на изследваните лица в констатиращия и контролния етап, доказва валидността им чрез съществени параметри: средноаритметични стойности; дисперсии; комбинирана стандартна грешка от двете извадки; „t-стойност“ като абсолютна стойност на разликата между

средноаритметичните стойности, разделена на комбинираната стандартна грешка.

Анализ на резултатите от теоретико-експерименталното изследване е направен в **трета и пета глава**. В **глава трета** се анализират данните от проведеното предварително проучване на образователната тематика, свързана с развитие на уменията на децата за общуване в семейството и получените резултати на всеки от показателите, свързани с въпросите в анкетните карти на двете групи респонденти (учители и родители). Резултатите са систематизирани и интерпретирани ясно и точно, онагледени много добре в таблици и диаграми, което дава възможност на автора да конструира образователния експериментален модел.

Съществена част от дисертационния труд е теоретико-експерименталният модел за стимулиране уменията на децата от предучилищна възраст за общуване в семейството, който е разработен в **глава четвърта**. Концептуалните параметри на образователния модел „Семеен свят” – визия и предназначение, цели и очаквани резултати, тематично разпределение и технология за реализация на ситуацията, са обосновани психологически, педагогически и методически, което го прави лесно приложим в образователния процес на детската градина.

Убедителна е интерпретацията на данните в **пета глава**, където В. Богатева прави сравнителен анализ на резултатите от констатация и контролния етап на експеримента. С подчертана вещина тя съпоставя ориентациите на родителите към уменията на децата за общуване в семейството, представени чрез комплексно изследваните компоненти и съответните им критерии и показатели; ориентациите на учителите към уменията на децата за общуване с връстниците, представени чрез комплексно изследваните компоненти и съответните им критерии и показатели; аргументирано обосновава и обобщава получените данни и доказва ефективността на учебното помагало „Семеен свят” при

формирането на умения за общуване в семейството. Много добре са визуализирани данните от проведеното експериментално проучване в таблици и диаграми, което дава възможност за по-добро възприемане и изясняване на интегративния характер на комуникативната компетентност при децата от предучилищна възраст и начините за нейното насърчаване и оптимизиране, за разкриване на детерминанти и очертаващи се тенденции.

В заключението и изводите са обобщени резултатите от извършената теоретико-експериментална изследователска дейност. Постигнати са целта на дисертационния труд, целите и резултатите на изследването, потвърждава се хипотезата за стимулиращото влияние на разработения и апробиран модел за интерактивни взаимоотношения в семейството, чрез който се оптимизират компетентностите на 5–7-годишните деца и техните родители за позитивно общуване, което обогатява теорията и практиката на предучилищното образование.

3. Научни приноси

Постигнатите резултати и основните приноси от проведеното теоретико-експериментално изследване могат да се систематизират по следния начин:

1. Извършено е сериозно теоретично проучване, терминологично са обосновани основните компоненти на изследването и конкретизирани понятията, свързани с целта и задачите на дисертационното проучване: „Общуване в семейството“; „Фамилна междуличностна перцепция“; „Фамилна комуникация“; „Фамилна интеракция“; „Компетентност на детето за фамилна комуникация“.

2. Систематизирани са показатели за установяване уменията за общуване на децата в семейството в тематичното съдържание на Програмни системи за предучилищно образование.

3. Създадена е система от показатели за проучване на уменията на децата за общуване на две равнища: умения за общуване в семейството и умения за общуване с връстниците и учителите.

4. Разработен и апробиран е теоретико-експериментален образователен модел „Семеен свят“, структуриран в седемнадесет педагогически ситуации, разделени в три тематични блока, представящи спецификата на взаимоотношенията „родители-деца“: „Семейство“; „Семейни отношения“; „Аз и семейството ми“, който стимулира развитието на уменията на децата от предучилищна възраст за общуване в семейството. Статистически надеждните резултати доказват практико-приложната стойност на експерименталния модел, с което се обогатява теорията и практиката на съвременното предучилищно образование.

5. Публикации по темата

Вяра Богатева представя 6 публикации, съдържанието на които е свързано с изследваната в дисертационния труд проблематика.

Заключение

Дисертационният труд отговаря на изискванията за дизайн на педагогическо изследване, постигнатите резултати имат научна и приложна стойност, направените изводи са логически и съдържателни.

Оценката ми за дисертационния труд, автореферата, научните публикации и научните приноси е изцяло положителна.

Постигнатите резултати ми дават основание убедено да заявя положителния си вот за присъждане на образователната и научна степен „ДОКТОР“ на Вяра Атанасова Богатева в професионално направление 1.2. Педагогика (Предучилищна педагогика).

25.05.2017 г.

.....

доц. д-р Рени Христова-Коцева